

Ovet pois saranoilta!

Kolme sarjakuvataiteilijaa tapaa kuvataiteilijan lounaalla keskustellakseen sarjakuvan ja kuvataiteen yhteyksistä. Matti Hagelberg, Katja Tukiainen ja Jenny Eräsaari tunnetaan omintakeisesta sarjakuvatuotannostaan. Taidemaalari Jarmo Mäkilä on kurottanut sarjakuvan puolelle albumissaan Aavekaupunki.

© Matti Hagelberg

Laura Honkasalo

Sarjakuva tunnetaan perinteisesti populaaritaiteen mediana, mutta viime vuosina sarjakuva on tunkeutunut korkeataiteen instituutioiden seinien sisälle, esimerkiksi gallerioihin ja Kiasmaan. Onko jaottelu korkeataiteeseen ja populaaritaiteeseen edes ajankohtainen enää?

HAGELBERG: Jaottelu populaaritaiteeseen ja korkeataiteeseen ei ole ajankohtainen. Pitäisi puhua hyvästä ja huonosta laiteesta.

MÄKILÄ: Jos määritellään, että jokin on populaarikulttuuria, asetetaan karsinoita ja rajoja. Liikkumatila on väljempi, jos puhutaan hyvästä tai huonosta.

TUKIAINEN: Ehkä ne, jotka eivät itse uskalla muodostaa mielipiteitä siitä, mikä on taidetta, tarvitsevat sitä, että museot sanovat heille, mikä on taidetta. Selasta valtaa museoilla kyllä on. Tuskin tekijät mieltivät näitä asioita, halutaan vain tehdä sarjakuvia.

MÄKILÄ: Tekemisestä ja esille tuomisesta on tullut sama prosessi. Kuvataiteessa on paljon osa-alucita, joissa esille tuominen on osa taidetta. Teos voi olla esillä galleriassa installaationa. Toisaalta on taitelijoita, joille oman persoonan esillä

oleminen on tärkeämpää kuin teokset. Tukiainen: Sarjakuvahan on katoavan taiteen vastakohta, koska se on painettu. Painotuote jää olemaan. Serigrafia-albumistamme otettiin 150 kappaleen painos ja siitä tuli hassu tunne, koska albumeita oli niin vähän. Sarjakuva on vapaampi instituutioista, koska sitä voi levittää itse kaduilla.

HAGELBERG: Sarjakuvaa on helppo levittää, tarvitaan vain paperi, tussia ja kopiokone. Siiten voi tehdä lehden.

Mitä taide merkitsee sarjakuvallisessa ilmaisussa? Mitkä voisivat olla taidesarjakuvan ja populaarisarjakuvan erot? (Puheenaikhe aiheuttaa naurunpyrskähdyksiä.)

TUKIAINEN: Kaikki, mikä on pop, on kiva! Taide on tylsää!

HAGELBERG: Strippisarjakuva taidemuotona on kuollut! Se ei johdu siitä, etteikö muodossa olisi mahdollisuuksia, vaan siitä että lehdet – tai piirtäjät – edellyttävät tiettyä vitsikkyyttä. Taidemuotona strippisarjakuva on tylsä verrattuna siihen, mitä se oli 1920-luvulla. Se korahlee kuolinkorahlelujaan. Ajattele vaikka Masia. Se on jopa epähauska, musta aukko, joka imaisee kaiken hauskuuden ympäriltään. Strippi ei ole lähtenyt kehittymään.

TUKIAINEN: Minä haluaisin kiinnittää huomiota termiin taidesarjakuva. Minusta tuntuu, että taidesarjakuva tarkoittaa joidenkin ihmisten mielestä samaa kuin vaikeaselkoinen sarjakuva. Sitäkö se muka on? Minun sarjakuvani ovat taidesarjakuvaa, mutta ne ovat myös populaareja.

ERÄSAARI: En ymmärrä, miksi pitää jaotella tuo: Pitäisi ehkä puhua kaupallisesta ja ei-kaupallisesta sarjakuvasta?

TUKIAINEN: Otetaan vaikka Viivi ja Wagner. Se on mielestäni kaupallinen – vai onko?

ERÄSAARI: Mutta johtuuko tuo mielihäily nyt siitä, että Viivistä ja Wagnerista on tullut niin suosittu?

MÄKILÄ: Tekeekö siitä kaupallisen se, että sitä julkaistaan Hesarissa?

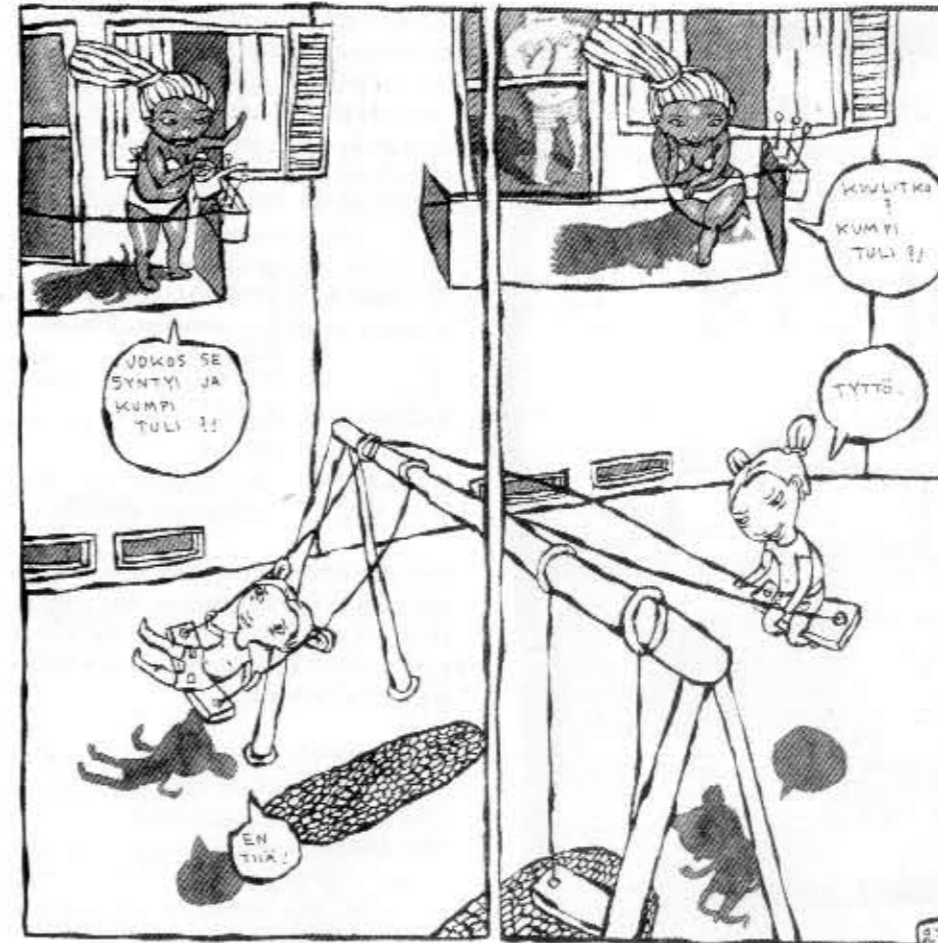
TUKIAINEN: Se, että joku sarjakuva on tosi suosittu, pilaa sen, mikä on tavallaan tyhmää. Ei sen pitäisi niin olla, mutta se on vain.

HAGELBERG: Viivistä ja Wagnerista läytyy kyllä sanoa, että en pitäisi sitä kiinnostavana, vaikka se ei olisi yhtään suosittu.

MÄKILÄ: Viivi ja Wagner keskittyvät enemmän tekstiin kuin teidän sarjakuvanne, se on vähemmän visuaalista – onko se siksi vähemmän taiteellista?

HAGELBERG: Vaikka tyylini on visuaalista, teksti on aivan yhtä tärkeää kuin kuva.

© Katja Tukiainen

TUKIAINEN: Jutut, joissa on valmiiksi pureskeltuja vitsejä, eivät naurata.

MÄKILÄ: Minä kyllä pidän Viivistä ja Wagnerista enkä pahemmin mieltä, onko se taidetta vai ei. Sarjakuvan ei tarvitse olla taidetta.

TUKIAINEN: Ei sitä pidäkään ajatella. Minulta kysyttiin vähän aikaa sitten, mitä on taide. Vastasin, että taide on kosketusta. Jos sarjakuva koskettaa minua, pidän sitä taiteena.

Suomalaisessa sarjakuvassa on viime aikana innostuttu erilaisiin tekniikkakokeiluihin, joista osa on lainattu kuvataiteen puolelta. Jääkö tarina paitsioon, kun keskitytään tekniikkaan?

MÄKILÄ: Visuaalisuutta ja kuvallisuutta voisi käyttää tehokkaammin tuomaan tarinaan uusia ulottuvuuksia. Tarinassa ei pitäisi selittää kuvia, vaan tarinan ja visuaalisuuden pitäisi kulkea käsi kädessä. Sarjakuvassa pitäisi olla kolme tasoa: kuvallinen taso, tarinan taso ja yleisvisuaalisuuden taso. Näiden kolmen pitäisi sulautua kokonaisuudeksi. Voisi miettiä myös, mitä kuvataide voi antaa sarjakuvalle. Sarjakuva voisi hyödyntää kuvallisia elementtejä paremmin: sommitelmia, värejä sekä limittäistä ja lomittaista kuvakerrontaa.

HAGELBERG: Olen oppinut sarjakuvapiirtämisestä enemmän maalaamalla kuin vain piirtämällä sarjakuvaa. Olen valinnut tekniikkani sillä perusteella, että se tuo

tarinaa esille. Minua ärsyttää kysymys tekniikkakokeiluista. En ole valinnut tekniikkaani siksi, että haluaisin erottua. **TUKIAINEN:** On hienoa, että sarjakuvan tekijät ovat kiinnostuneet laajemmaltikin kuvataiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Kauheimpia ovat nuoret, jotka lukevat vain sarjakuvia ja alkavat sitten piirtää itse – sillä tavalla tulee kamalaa jälkeä.

MÄKILÄ: Bilal ja Moebius piirtävät klassisen kuvataiteen konventioiden mukaan mutta alistavat kuvan kerronnalle. Kuvan sisältää paljon elementtejä, jotka ovat tuttuja kuvataiteen perinteestä. Heidän albumeitaan voi katsoa myös puhtaasti kuvataiteena, selaaamalla.

ERÄSAARI: Riippuu katsojasta, mikä nähdään kertomisen arvoisena tarinana ja mitä pidetään visuaalisesti kiinnostavana.

MÄKILÄ: On vaarallista, jos sarjakuvasta aletaan vaatia tiettyä tyyliä. Eri tyylien avulla voi päästä hienoihin lopputuloksiin. Pitää sallia tyylien vapaus.

Onko Suomessa liian helppo päästä sarjakuvalla pinnalle?

ERÄSAARI: On, ehdottomasti.

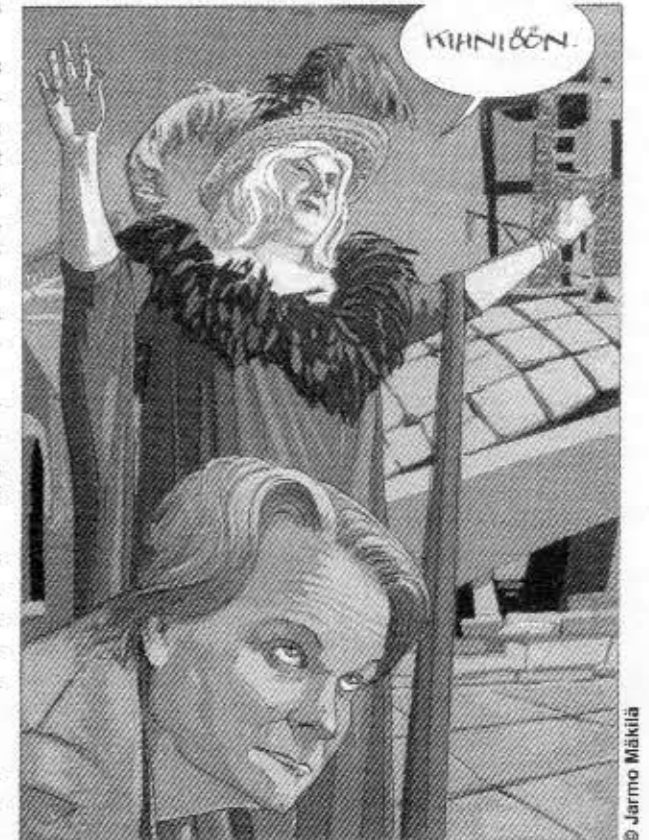
HAGELBERG: On omaa tyhmyyttä, jos nopea tunnettuus estää kehittymisen. Pitää tehdä omaa juttua omista lähtökohdista eikä kritiikin takia. Positiivisista arvioista ei ole ollut minulle läheskään niin paljon hyötyä kuin omasta tekemisestä.

MÄKILÄ: En olisi varmaan saanut yhtä paljon julkisuutta, jos olisin tehnyt vain sarjakuva-albumin. Reaktioon vaikutti se, että originaalini olivat esillä Kiasmassa.

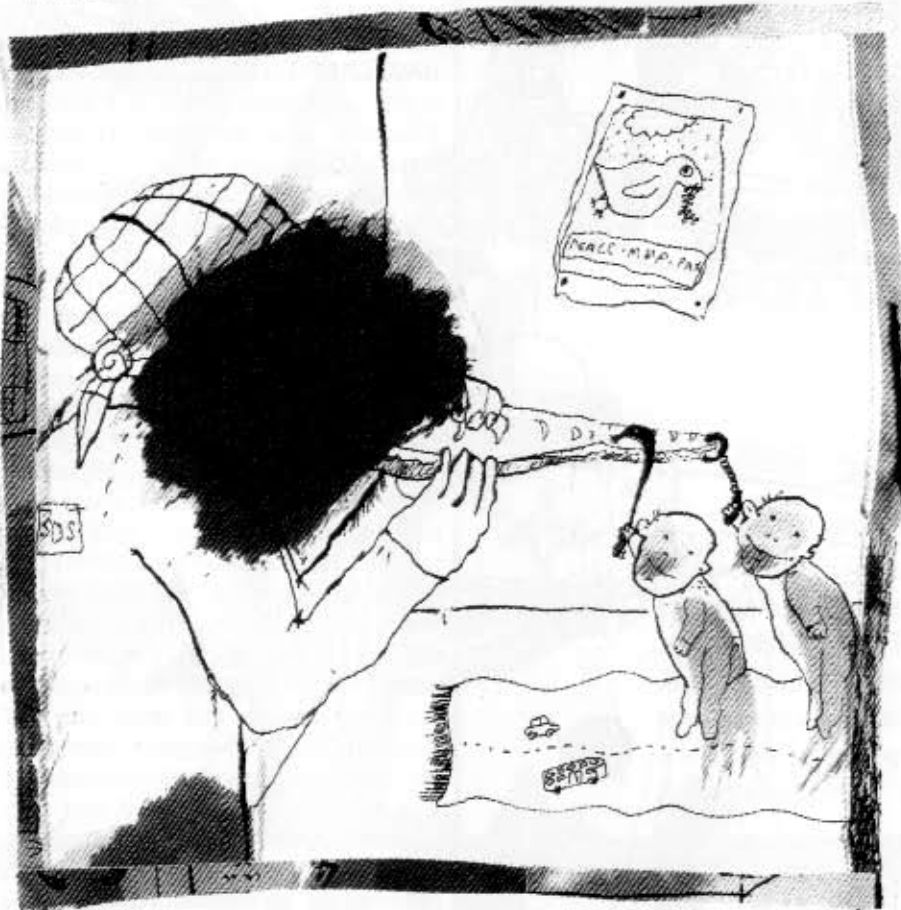
TUKIAINEN: Minkälaista palautetta Aavekaupunki sai?

MÄKILÄ: Lehdistössähän sitä haukuttiin. Ihmisiä kai ärsytti, että tulin ulkopuolelta sarjakuvamaailmaan. Olen kyllä ärsyttänyt ennenkin. Esimerkiksi 1990-luvun alussa tein näyttelyn pornotähti Sarah Youngista. Ajattelin, että äärimmäisen realistinen tyyli sopisi pornoteemaan, mutta sitä paheksuttiin. Aavekaupungin kohdalla ajattelin, että realistinen tyyli sopii sarjakuvaan. Taas paheksuttiin. Mielestäni ulkopuolinen tunkeutuminen tuo tuulahduksen, nostattaa pölyä, joka sitten ehkä laskeutuu eri kohtaan. Mutta yleis- täen voisi sanoa, että koska en ole riippuvainen sarjakuvapiireistä, minulla on suurempi vapaus. Voin tehdä mitä tahansa.

Tänä vuonna Helsingin sarjakuvafestivaaleilla oli puupiirrosworkshop. Viime vuonna opeteltiin serigrafiaa. Onko sarjakuvapetuksen ongelma liiallinen tekniikkaan keskittyminen? Jääkö käsikirjoittamisen opettaminen paitsioon?

© Jarmo Mäkilä

*Joskus minusta tuntui, ettei elämä
voisi jatkua tällaisena.*

HAGELBERG: Ongelma on sarjakuvakurssien lyhyys. Viikon kurssilla on vaikeaa opettaa käsikirjoittamista. Sarjakuva syntyy hitaasti, eikä viikon kurssilla ole aikaa hioa käsikirjoitusta.

TUKIAINEN: En ole saanut opetusta käsikirjoittamisesta muualla kuin TaiKin kurssilla 1990-luvun alussa, ja siellä minulle sanottiin, että teen niin vahvasti omaa juttuani, ettei minua voida neuvoa. Olen superkriittinen, enkä voi piirtää muiden käsikirjoituksia.

HAGELBERG: Minä en halua tehdä muiden käsikirjoituksiin sarjakuvaa, koska en tunne ketään kirjoittajaa, joka olisi parempi kuin minä.

TUKIAINEN: Minusta tuntuu samalta! (naurua)

ERÄSAARI: Toisten käsikirjoituksia on periaatteessa aika kiva piirtää, koska voi piirtää käsikirjoitusta halvalla. Se ei ole yhtä herkkää kuin oman käsikirjoituksen piirtäminen.

HAGELBERG: Teen aina ensin tekstin, vaikka joskus mielessä voi olla myös kuvia.

TUKIAINEN: Minulla on päässä teksti ja tunnelma, laitan asioita muistiin luonnoskirjaan. Esimerkiksi tehdessäni kuukauden kotimaista Ilta-Sanomiin kirjoitin kaikki tekstit ensin ja piirsin sitten.

ERÄSAARI: Joskus minulla on mielessä ensin kuva, ja joskus teksti tulee ensin.

HAGELBERG: Monimutkainen visuaalinen idea voi olla helpompi piirtää muistiin tekstinä.

Voiko sarjakuva, joka hyödyntää kuvataiteen keinoja ja tekniikkakokeiluja, tuntua lukijasta raskaalta?

TUKIAINEN: No jos sarjakuva olisi kokonaan Rubensin tyyllillä, se voisi olla raskas - kirjaimellisesti! Perinteisen taiteen keinoin toteutettua Virkuukoukku-näytellyäni jotkut pitivät raskaana, koska luotin maalausten voimaan ja niiden yhteydessä ei ollut selittäviä tekstejä. Mielestäni vaikeaselkoisuus on hyvä asia. Jos sarjakuva ei avaudu heti kaikille, se on vain hyvä.

MÄKILÄ: Vaikeaselkoisuus on kannattavaa.

Helsingin sarjakuvafestivaalien Sarjakuva.Nyt-paneelissa toivottiin sarjakuvaan enemmän yhteiskunnallisuutta yksityisten pohdintojen sijaan. Onko sarjakuvassa liian vähän yhteiskunnallisuutta?

MÄKILÄ: Yhteiskunnallisuus on muuttunut esimerkiksi Bilalin Metsästysretken

jälkeen. Emme enää elä kylmän sodan maailmassa. Nykyään yhteiskunnallisuus taiteessa tarkoittaa ehkä sitä, että kuvataan yksilön suhdetta yhteiskuntaan. Ihmisestä on tullut närsistisempi. Nyt käsitellään pienen ihmisen asioita.

HAGELBERG: Onhan sekään yhteiskunnallista, että opetetaan intialaisia naisia piirtämään sarjakuvaa elämästään.

TUKIAINEN: Se on yhteiskunnallista, että kuvaan albumissani mummoa, joka lojuu yksinään vuodeosastolla ilman kavereita.

HAGELBERG: Tietyllä tavalla kaikki sarjakuvani ovat poliittisia.

MÄKILÄ: Miten tässä määritellään sarjakuva, joka ei ole yhteiskunnallista?

Epä-yhteiskunnallinen sarjakuva voisi olla esimerkiksi sarjakuvaa, joka on liian yksityistä niin että se ei aukea lukijalle ja kosketa muita. Sarjakuvaa, jonka tarina jää täysin hämäräksi.

HAGELBERG: Sehän voi olla kapinaa perinteisiä narratiivien keinoja vastaan ja siinä mielessä yhteiskunnallista.

TUKIAINEN: Kuvataiteeseen ei ole olemassa valmiita selityksiä. Ihmiset ehkä odottavat, että sarjakuva on jotenkin äkkiä omaksuttavissa ja helpompi.

MÄKILÄ: Suvaitsevaisuus on kaiken hyvän alku: ovet auki kaikkiin suuntiin.

TUKIAINEN: Ovet pois saranoilta!

Keskustelun lopuksi pyydän kutakin keskustelijaa nimeämään esimerkin hyvästä sarjakuvasta.

HAGELBERG: Katja Tukiaisen Halusin olla prinsessa.

TUKIAINEN: Matti Hagelbergin avaruskadettiseikkailut. Pieni kissa (lasten ja nuorten sarjakuvakilpailun S-sarjasta).

MÄKILÄ: Hyviä on todella paljon. Haen sarjakuvasta lyrisyyttä ja runollisuutta yhdistyneenä piirrosjälkeen, sitä että visuaalisuus toimii tekstin kanssa. Olen aika perinteinen: Moebius, (Jose) Muñoz & (Carlos) Sampayo, (Enki) Bilal, (Didier) Comes ja (Winsor McCayn) Pikku Nemo ovat kaikki hyviä.

MÄKILÄ: Lopuksi voisi sanoa, että ei pitäisi vastustaa vaikutteita, joita tulee ulkopuolelta sarjakuvaan. Pitää olla iloinen vuorovaikutuksesta. Kuvataiteellakin on opittavaa sarjakuvasta.

TUKIAINEN: Henkilökohtaisella tasolla on tarpeen jakaa teoksia hyviin ja huonoihin, mutta isommassa mittakaavassa se on vaarallista. ■